

dat er aan zedelijke opvoeding en karaktervorming tegenwoordig heel wat ontbreekt, die moet zijn oogmerk richten op verbetering van het gezinsleven en niet die taak trachten te laden op de geduldige schouders der school, dat moderne paedagogische „Mädchen für Alles". Dat is wel veel gemakkelijker, maar het is principieel en practisch verkeerd.

Uit opvoedkundig oogpunt hebben groote gezinnen ontzaglijk veel voor boven kleine, en diep te beklagen, ja haast wanhopig ¹⁾ is het lot van het éénig kind. De voornaamste reden, waartoe ik mij uit tijdsgebrek wederom bekort, is uit het vroeger gezegde gemakkelijk af te leiden. Wij hebben reeds menigmaal gezien, dat een karakter zich alleen vormt in strijd, in beproefing van zijn deugdelijkheid, en dat de opvoeding de gelegenheden daartoe niet of slechts spaarsamenlijk kunstmatig moet scheppen, maar de zich aanbiedende dankbaar moet exploiteeren. Welnu, ik behoef niet veel woorden om U te doen gevoelen, dat het groote gezin in voldoende mate voor zulke gelegenheden zorgt; daar kan dus de karaktervorming op de meest natuurlijke wijze plaats hebben.

Intusschen ook de beste menschen kunnen elkaar wel eens verkeerd begrijpen, en daaruit kan allerlei misverstand en verwijdering ontstaan, waardoor hun goede invloed op elkander vermindert, ja soms tot het nulpunt daalt. Ook zegt het spreekwoord terecht, dat nieuwe bezems schoon vegen. Eindelijk, het gezin wordt in zijn opvoedkundige werkingen maar al te vaak belemmerd door maatschappelijke invloeden; hierbij denk ik nu niet aan den treurigen toestand van het proletariërsgezin, maar aan den dwang, dien de maatschappelijke samenleving ieder gezin, en den rijksten het meest, oplegt. Om al deze redenen is vaak een tijdelijke verplaatsing naar eene andere omgeving zeer heilzaam en is daarin niets abnormaals te zien. Voor zulk een verplaatsing komen in de allereerste plaats in aanmerking goed-paedagogisch geleide internaten, die boven het gezin voorhebben, dat onderwijs en opvoeding er in één hand liggen en dat men over den ganschen dag beschikt en dus de uren en bezigheden naar paedagogische en hygiënische beginselen kan indeelen. Door een kind naar zulk een kostschool te zenden, op een daartoe geschikt tijd, en niet langer dan goed voor hem is, vervreemdt hij niet van het ouderlijk huis, dat hij integendeel gewoonlijk daardoor nog meer leert apprecieeren. De beste tijd daarvoor is m.i. de periode tusschen 12 en 16 jaar; het oudere kind heeft behoefte aan huiselijkheid.

Dat zulke scholen een ware uitkomst zijn voor het éénige kind, spreekt van zelf.

's Menschen moreel gehalte is niet afhankelijk van zijn intellectuele gesteldheid, uitgezonderd in abnormale gevallen, zegt Stelling VIII. Men heeft niet knap te zijn om braaf te wezen en de grootste geest is ook volgens den volksmond vaak het grootste beest. De bloote wetenschap van wat goed, wat kwaad is, baat niets zonder den wil om volgens dat inzicht te handelen en de wilskracht om dien wil ook in daden om te zetten.

Wanneer dus de zedelijkheid niet een kwestie is van

¹⁾ Ik laat deze uitdrukking staan, hoewel er in het debat niet ten onrechte aanmerking op is gemaakt. Natuurlijk is de bedoeling niet, dat er van éénige-kinderen gewoonlijk niets terecht komt, maar deze, dat hun opvoeding sommige onoverkomelijke moeilijkheden aanbiedt. Er is dan ook geen éénig kind, hoe goed ook terechtgekomen, wien men dat niet eenigermate aan kan zien.

weten, maar van gezindheid des harten en van wilskracht, dan begrijp ik niet wat voor heil men toch verwacht van zedekundig *onderwijs*, waar men tegenwoordig zoo mee dweept, dat in September 1908 zelfs een groot wereldcongres te Londen is bijeengekomen om die zaak te bevorderen. Ik voor mij kan niet anders inzien, dan dat al dat praten slechts affeidt van het doen, en in zooverre zie ik er zelfs een gevaar in. Dat het overigens wel eens wat goeds kan uitrichten, met name tot verheldering der ethische begrippen, en dat dit in geen enkele opvoeding geheel overbodig is, wil ik gaarne toegeven; maar behalve dat daarvoor niet vele woorden en lange preeken noodig zijn, een primair opvoedingsmiddel kan ik er niet in zien, zelfs geen secundair, hoogstens een tertiair. Tot de zedelijke vorming kan het slechts indirect bijdragen, nl. door den persoonlijken invloed die van den onderwijzer uitgaat en doordat het het geweten raakt.

M.i. spruit uit al dat dwepen met zedekundig onderwijs (*Enseignement Moral*, *Moral Instruction*, *Moralunterricht*) voornamelijk voort uit een meer of minder bewust streven om het zonder den godsdienst af te doen. Dat ik dit voor een ijdel pogen houd, is in mijn laatste stelling uitgesproken, maar tevens dat dit onderwerp hier contrabande is. Waarom ik het toch even moest aanroeren, heb ik u reeds gezegd en zal u thans nog duidelijker zijn geworden. Maar dat maant ons nu ook, niet minder dringend dan de klok, dat het tijd is om aan deze inleiding een eind te maken. Voor haar gehaast en fragmentarisch karakter, dat misschien meer van uwe opmerkzaamheid en receptievermogen eischte dan waarop een congresspreker recht heeft, vraag ik u nederig excuus; voor uw welwillende aandacht zeg ik u vriendelijk dank, voor uw op- en aanmerkingen houd ik mij aanbevolen, en op uw eigen napeinzen en verder uitwerken der hier uitgesproken gedachten. hoop ik, want, zooals ik in den aanvang zeide, en nu als slotwoord herhaal, daarom is het eigenlijk alleen te doen.

Ik heb gezegd.

J. H. GUNNING Wz.

Bespreking van Kinderboeken.

(*Vervolg*).

Vóór Kersttijd noem ik nog „Ouwe Bram", een bekroond boek van den heer v. d. Hulst, het nieuwe licht aan den hemel der kinderliteratuur, die de belofte in zich draagt, een ster van eerste grootte te zullen worden onder de vele, die aan dat firmament schitteren, of meenen zulks te doen, of ook wel als een vonk opvliegen, daar even blijven hangen en zich verbeelden een ster te zijn, doch waarvan bij 't neervallen slechts een zwarte sintel overblijft.

Als nu de heer v. d. Hulst maar ernstige studie aan zijn onmiskienbaar talent blijft voegen, niet te spoedig een veel-schrijver wordt en al zijn liefde aan dit werk wil geven, tot hoe grooten zegen kan zijn arbeid dan nog zijn!

Ik vind dat „Ouwe Bram" wel een bijzonder boek; en veel is er in heel teer en mooi.

Een oude man woont geheel alleen met zijn verdriet en zijn wrok, in 't huisje bij den Griendijk. Kwajongens plagen hem, al zijn ze in hun hart o, zoo bang voor dien zonderlingen grijsaard, wiens leed voor iedereen verborgen, wiens grommende stem aan allen bekend is.

Ze bespieden hem door 'n reetje van 't gordijn, als hij een

oud kistje op wieltjes, met een pop er in, vóór zich heeft staan en lacht; maar „als zijn stroeve lippen zich plooide werd het een grijns.”

„Dat is zeker een tooverpop hoor!” fluistert angstig Jaapje. Dan zien ze hem naar de bedstee gaan en lang rommelen achter de gordijnen.

„Hij telt z'n geld, da's vast!” zegt Rooie Rinus, en wild bommert hij op de ruiten en schreeuwt en scheldt.

Dat is een der hoofdfiguren die Rooie Rinus „la bete noire” van 't verhaal, die steelt en liegt en het zoo aanlegt dat Ouwe Bram, in zijn plaats, achter slot en grendel komt.

Hein weet daar ook van; en heerlijk mooi is die zielestrijd van Hein beschreven, waar hij zich schuldig gevoelt als heler, door zich te laten omkoopen voor een dubbeltje om te zwijgen. Misschien is die wroeging voor een kind wat te lang uitgesponnen, maar wat is die moeder van Hein ook goed geschetst en dan die lieve kleine Mies, met haar „Itte het zattoet”: dit is niet het kind dat den oude bekeert, maar dat een zonnestraal op zijn pad is. Het eerste deel van het boek is wel heel mooi en waar. In 't eind voelt men meer verdichting. Er is zeker actie genoeg in 't verhaal. De automobiel had ik gaarne gemist.

Het Geldersch spreken van Rinus en Bram bepaalt zich tot enkele woorden. Mij dunkt, het had er niet in moeten voorkomen of anders beter in worden doorgevoerd.

Laat ik nu nog mogen opmerken (want 't boek is waard er alles van te zeggen, wat men er van op 't hart heeft) dat het misschien wat vreemd is dat Hein, na zijn oprecht berouw en Bram's verlossing uit de gevangenis, toch nog leedvermaak om Bram kan hebben en een steen onder de plank legt, waarover deze loopt, (blz. 68) al was de bedoeling ook slechts een grap en niet zulk een ongeval als er uit voortkwam.

Dit boek met zoo schoonen inhoud is waard ook nog op beter papier en met duidelijker letter te worden uitgegeven. Isings teekende er goede plaatjes bij.

„Een licht ontstoken door den Heer”, uit het Engelsch van Mtes Ross, door C. van Ophemert. Het geheele karakter van dit boek wordt weergegeven in de vier laatste regels: „Wie kan het aantal tellen van hen, die nog dwalen „in de wildernis? Zij zijn ontelbaar. Laat ze worden opgezocht. „Laat ze worden toegebracht tot de kudde”. Ieder kan daaruit oordeelen of hij het zeer lief geschreven verhaal, over een verwaarloosd kind met dronken stiefmoeder en ongelovigen vader, dat eerst zelf gered wordt en later anderer bekeering bewerkt, zich wil aanschaffen.

Gaf Freule de la Bassecour Caan ons het een en ander te lezen over de zending, door de Nederl. corporaties in onze bezittingen gedreven, in:

„Lenteboden” geeft ons L. Jansen Schoonhoven een vertaling van hetgeen J. Hesson in 't Duitsch vertelt van zending over vier werelddeelen en uit het gebied van den Islam. Aan Zendingalectuur is dus dit jaar geen gebrek; of dit alles echter nog geheel zal voldoen aan den wensch uitgesproken in „School en Leven” No. 6 en 7, 1909 door Jan Ligthart? ¹⁾ Ook al heeft men nog zoo grondig studie ge-

¹⁾ Nadat ik dit schreef, ontving ik No. 13 van den 11den Jaargang van School en Leven. Daarin worden de werkjes van Jonkv. d. l. B. C. zeer gunstig door Jan Ligthart beoordeeld en de lezing warm aanbevolen, niet alleen voor Christelijke, maar ook voor neutrale scholen. Het is een zeer levenswaardige critiek, die ook prijst de „Studieschets over Nederlandsch Oost-Indië, ten dienste van Zendingastudiekringen”, uitgegeven door den Ned. Studenten-Zendingsbond.

maakt van zending en land- en volkenkunde, zoo is men nog niet opeens een v. Hichtum, een Been, een Kievit.

Het is in zekeren zin gemakkelijker neutrale boeken te schrijven. Een Christelijk boek moet nu eenmaal een Christelijk cachet hebben of 't is eenvoudig geen Christelijk boek (wat nog heel iets anders is dan een on-christelijk boek). Die hooge eisch steeds in het oog te houden, kan natuurlijk litterarisch belemmerend werken en daarom, zoo men niet in het oude soort bekeeringsboekjes vervalt, is de opgave extra moeilijk.

Te laat ontving ik dit boek om 't nog woordelijk te kunnen lezen, zooals anders mijn gewoonte is. Wat ik er van las deed aangenaam aan en was degelijk.

„De gevangenisbloem”, door Johanna. De titel doet het reeds vermoeden: een ongelukkige gevangene, verteederd door een gave der liefde. De gedachte is heel goed, de uitwerking eveneens; alleen was 't dunkt mij niet noodig geweest, dat Nita iets van dien moord hoorde en mooier had ik het gevonden, zoo de schrijfter de bekeering van den gevangene meer had laten gevoelen, in plaats die openlijk te vertellen; of is dit niet het heilgeheim tusschen een menschenziel en zijn Schepper?

„Menschen uit het Oosten”, kijkjes in het Morgenland, door A. J. Hoogenbirk. Dit is niet een boekje met eenige verhalen, maar ik zou haast zeggen een wetenschappelijk boekje. In elk geval is het doel, dat de schrijver beoogt kennelijk, wetenschap bij de kinderen te vermeerderen en hij doet dat op een prettige manier.

Het verschil tusschen ons dagelijksch leven en onze manieren en die der menschen uit den Bijbel, vertelt hij duidelijk, terwijl hij ons schetst den pottenbakker, den waterdrager, den goudsmid en malende vrouwen. Behalve de kinderen, kunnen vooral ook Zondagsschool-onderwijzers en ouders er hun winst mee doen. Zóó moeten ook zij aan de kinderen vertellen.

„Een schaapje van Jezus”, door Elisabeth Franke, is een vertaling uit het Duitsch. Waarom dit niet vermeld en waarom den naam van den vertaler verzwegen? Uitdrukkingen als: „nu weet ik waarom de Heiland mij dat beschikt heeft”, en „Dag Elsje . . . ik wou eens bij je zien” en „er zijn erg mooie bij”, vind ik niet te best vertaald. Zouden er geen mooiere boekjes te vertalen zijn? Dit verhaal vind ik niet van de beste, hoewel 't niet kwaad is, evenals

„Wimpie”, eene vertelling door J. L. F. de Liefde, dat ik minder geschikt acht, dan andere werkjes van deze schrijfter, daar er in aan een kind verteld wordt, hoe zijn vader vroeger eens gestolen en bijna ontvoerd werd.

Alle bovenstaande boekjes zijn uitgaven van den Heer Callenbach.

Na het afdrukken van mijn lijst werd mij nog toegezonden:

„Legenden”, door P. Oosterlee, 2de druk, bij de firma H. ten Hoet te Nijmegen; een degelijk en schoon boek, dat ik als Kerstgeschenk gaarne aanbeveel voor 14 jaar en ouder. Wellicht kan ik later nog eens op dit werk terugkomen.

RECTIFICATIE.

In mijn lijst verzuimde ik tot mijn spijt den prijs in te vullen van „Drie verhalen” door Pauline. Hij is bij 25 ex. tegelijk 27½ Cts. Eén ex. 35 Cts, franco huis 42½ Cts. Voorts leze men voor Mevr. de Pressensée — Mevr. de

Pressensé; voor „De erfgename van Redchyff — De erfgenaam van Redelyff.

In dit laatste gedeelte van mijn lijst, kon ik de correcties niet meer zelf aanbrengen, daar de tijd drong. Het spijt mij dat het werk de aporen van overhaasting draagt.

H. C. GUNNING—DE VRIES.

Een onverkwikkelijke zaak,

waaraan wij tot ons leedwezen in dit nummer een groote plaats moeten afstaan, maar die wij toch aan onze lezers niet mogen onthouden, is de volgende.

In het „Weekblad voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs“, nr. 13 van 25 November j.l. kwam het onderstaande stuk voor:

Een beschuldiging onderzocht.

In „Het Kind“ onder redactie van Dr. J. H. Gunning Wzn. en J. H. F. Ritter kwam in het nummer van 23 October j.l. een artikel voor: „Publiek en H. B. S.“, waarin „een moeder, die niet geïnteresseerd is bij de onderneming-Nederlandsch Lyceum, doch die zich rustig voelt in de hope, dat deze school ook hare kinderen zal mogen opnemen“, het volgende schreef:

„Een jonge man van mijn kennis is bezig zichzelf zijn verloofde diep ongelukkig te maken met zijn ongemotiveerd wantrouwen en de geestelijke experimenten, die hij op haar neemt om er achter te komen water in haar zit. Deze jonge man is fysiek niet besmet geworden door slechte voorbeelden, op Gymnasium en Universiteit onder zijn oog gebracht. Hij is tot over de twintig jaar zoo volmaakt rein gebleven, als bijna niemand van een hedendaagsch jongmensch dat voortgezet onderwijs heeft genoten wil gelooven (*Puk aan middelbare en hooge school*). Doch zijn geest is vergiftigd; hij gelooft niet aan de deugd der vrouw, ziet in elke vrouw een huichelaaraters, wier uitingen, zelfs op intellectueel gebied, nooit iets anders beoogen dan direct of indirect den man te vangen. Toen hij, zelf diep rampzalig, zich in een biecht aan mij toevertrouwde, gaf hij mij daarop twee schoolboeken (sic) ter lezing, die zijn oordeel over de vrouw hadden gevormd. Het waren: *Meta Holdenis* van Cherbuliez en *Le Disciple* van Paul Bourget. Toen ik deze boeken las, zoo fascineerend door hun knapheid van stijl en techniek, werd ik koud om het hart. Arme jongens, die in hun moeilijkste jaren dezen kost te slikken krijgen, misschien nog gepeperd door terloopsche opmerkingen, een niet-geacht schouderophalen of een veelbeteekenenden en niet te controleeren blik der oogen, zooals eigen moet zijn aan mannen, die de jeugd niet te goed houden voor dergelijke lectuur.”

Vermoedende dat een Haagsche school bedoeld werd — de schrijfster toch had geheel den toon te pakken van dames, die op Haagsche jours voor „interessante“ vrouwen doorgaan — vroeg ik nadere inlichtingen ten einde de zaak te kunnen onderzoeken. Tot antwoord werd mij door de Redactie ter lezing gezonden een brief van een „moeder, die enz. enz.“ — waaruit bleek, dat 't een geval betrof, dat ettelijke jaren geleden op het gymnasium hier ter stede voorgekomen moet zijn. Overigens ontbrak elke nadere aanwijzing: mevrouw wist niet meer of wilde niet zeggen in welk jaar en in welke klasse die boeken gelezen waren, ook niet of de boeken bij geval stonden in de schoolbibliotheek enz.

Nu het mijne school niet betrof, meende ik op de zaak niet nader te moeten ingaan, maar verzocht toch de gevoerde correspondentie in „Het Kind“ op te nemen, opdat weer eens gezien kon worden op welke deugdelijke gronden dergelijke beweringen dikwijls rusten.

Hierop ontving ik dit antwoord:

Utrecht, 16 November 1909.

WelEdel. Zeergeleerde Heer!

Wij hebben de publiceering van de gevoerde correspondentie overgelaten aan de beslissing van de Schrijfster van het stuk: „Publiek en H. B. S.“

Hed. heeft haar wensch te kennen gegeven de stukken niet te publiceeren.

Dienovereenkomstig heeft de Rad. besloten.

Dr. J. H. Gunning Wz. is voornemens U, bij gelegenheid, persoonlijk over deze zaak te spreken.

Hoogachtend,

Uw dw.

(get.) J. H. F. RITTER.

Hoe prettig nu ook het vooruitzicht is met den geëerden schrijver van „De verantwoordelijkheid van den leeraar“ een onderhoud te zullen hebben — misschien breng ik dan wel het gesprek op de verantwoordelijkheid van den redacteur — ik vind het toch gewenscht aan de zaak publiciteit te geven, te meer nu mij uit de allerbeste bron verzekerd is, dat de bedoelde boeken *nimmer* op het Haagsche gymnasium gelezen zijn, *noch* daar in de schoolbibliotheek gestaan hebben.

Ik behoef niet te zeggen, dat ik „Het Kind“ verder met het grootste genoegen ongelezen zal laten.

's Gravenhage.

Dr. N. QUINT,

Directeur H. B. S.

Zoodra dit stuk tot onze kennis was gekomen, begonnen wij met het opstellen van een verweerschrift. Doch daarmee niet gereed kunnende komen voor het volgend nummer, verzochten wij de Redactie van het Weekblad, daarin alvast een korte tegenspraak te mogen plaatsen, met belofte, het volledig bewijsmateriaal de volgende week te zullen leveren.

Dit werd ons geweigerd, op grond dat het beschuldigingen bevatte tegen Dr. Quint!

Wel jammer, want anders ware veel misschien anders gelopen. Immers in dien tusschentijd heeft de groote pers er zich meester van gemaakt, hetzij, gelijk wij eerst meenden, op eigen initiatief, hetzij, gelijk wij thans vermoeden, op verzoek van Dr. Quint. Hoe dit zij — noch van hem, noch van de redactiën ontvingen wij eenige mededeeling, zelfs niet de nummers toegezonden — kort na het verschijnen van nr. 14 van het Weekblad, verscheen het stuk van Dr. Quint in de N. Rotterd. Courant, de Nieuwe Courant en Het Vaderland.

Wij hebben toen onmiddellijk een kopie van ons inmiddels gereed gekomen verweer, behalve het Naschrift, waarvan wij geen kopie hadden, aan de N. Rt. Ot. gezonden, luidend als volgt (Ochtendblad van Zondag 5 Dec.):

Repliek van de Redactie van Het Kind op het artikel van Dr. N. Quint (Weekblad van 25 Nov. bl. 327—329).

(Ingezonden).

Onderstaand verweer is door ons bij de Redactie van Het Weekblad ingezonden, maar kan eerst in het a. s. Donderdag